

Zofia Frączek, Beata Szluz (red.), *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*

Współczesne społeczeństwo zmienia się, jest ono nawet określane „społeczeństwem ryzyka”, a przyrównane do „stada, które idzie drogą, z wiarą, że dojdzie do celu, gdyż inni też idą”. Budzi to potrzebę rozważań nad istnieniem współczesnego człowieka. Tym, co charakteryzuje ludzki świat, jest bycie człowieka z człowiekiem, przebywanie z nim, rozmowa. Jest to szukanie pomocy w drugim człowieku, a odnalezienie jej pozwala na rozwój i wzrastanie w człowieczeństwie. W relacji z drugim człowiekiem istnieje możliwość doświadczania własnej wartości i wartości drugiego człowieka, odkrywania sensu ludzkiej egzystencji, istoty człowieczeństwa. Przechodząc do oceny współczesnego człowieka i świata, w którym on funkcjonuje, często mówi się o kryzysie wartości, o patologii. Dotyczy to w szczególności rodziny, jak również instytucji, które z założenia powinny nieść fachową i rzetelną pomoc ludziom potrzebującym, lecz często tego nie potrafią zapewnić współczesnemu człowiekowi. W dzisiejszym świecie mamy do czynienia z kryzysem człowieka, a nie z kryzysem wartości. To

człowiek zgubił się w świecie i to on goni za wartościami rynkowymi, zyskiem i korzyścią. Podstawowym więc problemem jest dziś niesienie pomocy współczesnemu człowiekowi, znajdującemu się w różnych trudnych sytuacjach życiowych. Temu problemowi poświęcona jest publikacja pod redakcją Zofii Frączek i Beaty Szluz¹.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich został zaty-

¹ Z. Frączek, B. Szluz (red.), *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, s. 257.

tułowany *Wyzwania współczesności. O nowe jakości aksjologiczne*. Tę część otwiera przemyślenie Kazimierza Szmyda, który w artykule pt. *Ocalić cywilizację. Szansa czy niemożność?*² ukazał współczesnego człowieka i rzeczywistość społeczną, w jakiej przychodzi mu żyć. Podkreślił, że chodzi o swoiste „przebudzenie”, a następnie „odrodzenie” duchowe i moralne człowieka, którego - jak historia gatunku ludzkiego uczy - nigdy dotąd, mimo heroicznych starań różnych moralistów i przywódców duchowych ludzkości nie było, w oczekiwanym stopniu i zakresie. Tę myśl kontynuuje Wojciech Walat, który wyróżnił kryteria jakości życia tworzące pewną hierarchię warunkującą rozwój człowieka, takie jak: podmiotowość, odpowiedzialność, samorealizację, tolerancję, wyobraźnię moralną, twórczość³. Z kolei Zofia Frączek zwróciła uwagę na fakt, że główne oddziaływanie wychowawcze szkoły pochodzi od jej nauczycieli. Jest skuteczne, gdy wierzą oni w to, co mówią, kierują uczniów ku wartościom humanizmu, uczą ich szacunku dla osób starszych, zaufania i życzliwości człowieka do człowieka, jak również troszczą się o dobry klimat w szkole, pielęgnują uzdolnienia uczniów, uczą dbałości

o kulturę języka i odpowiedzialności za środowisko naturalne⁴.

Interesujące badania przeprowadził wśród młodzieży Janusz Mierzwa. Ich problematyka skoncentrowana była wokół stosowania dekalogu w życiu codziennym. Wynika z nich, że badana młodzież najczęściej akceptuje te przykazania, które dotyczą posiadanych wartości („nie zabijaj”), nabytych własności („nie kradnij”) oraz poszanowania osoby ludzkiej („nie cudzołóż”). Rzadziej natomiast akceptuje te, które dotyczą ludzkiej mowy („nie będziesz brał imienia Pana Boga swego na daremnie” i „nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu”)⁵. Z kolei Andrzej Garbarz napisał, że Kościół zawsze zwraca uwagę na to, że życie jest wartością podstawową, jest to podstawowe prawo człowieka. Natomiast nie głosi on, że życie jest wartością najwyższą, bo gdyby tak było, to życia nie można by ofiarować ani Bogu, ani za wiarę, ojczyznę czy rodzinę⁶. Marzena Cwynar zauważyła, że nie należy mówić o całkowitym upadku moralności wśród młodych ludzi. Oni po prostu nie potrafią okazywać swoich uczuć, przeżyć, a wzruszenia ukrywają pod

² K. Szmyd, *Ocalić cywilizację. Szansa czy niemożność?*, [w:] *op. cit.*, s. 13-20.

³ W. Walat, *Jakość życia człowieka – płaszczyzna aksjologiczna w systemie edukacji*, [w:] *op. cit.*, s. 21-27.

⁴ Z. Frączek, *Inwestować w człowieka – w poszukiwaniu wartościowej edukacji*, [w:] *op. cit.*, s. 28-41.

⁵ J. Mierzwa, *Dekalog a młodzież*, [w:] *op. cit.*, s. 42-62.

⁶ A. Garbarz, *Odpowiedzialność za życie jako jedna z naczelnych zasad w etyce medycznej*, [w:] *op. cit.*, s. 63-74.

maską bezduszności i obłudy. Młodzież posiada ukształtowany system wartości, którym się kieruje w życiu, dąży do tego, by być szczęśliwym, odnaleźć swoje miejsce w świecie, przeżyć miłość i stworzyć szczęśliwą rodzinę. Szkoła i rodzina powinna pomagać młodym w poszukiwaniu tych wartości⁷.

W rozdziale drugim noszącym tytuł *W poszukiwaniu skutecznych form pomocy współczesnemu człowiekowi* przybliżono możliwość niesienia pomocy człowiekowi znajdującemu się w trudnych sytuacjach życiowych, skrzywdzonemu przez los, przez drugą osobę, a nawet przez samego siebie. Anna Tokárová zajęła się zagadnieniem rozwoju potencjału indywidualnego i socjalnego człowieka. Ukazała przykłady zasad pracy personalnej we współczesnych warunkach globalnej hiperkonkurencji, kiedy podwyższa się wymagania dotyczące wydajności człowieka⁸. J. Łach w artykule pt. *Tradycyjne i współczesne wizje człowieka a wychowanie jako pomoc człowiekowi (Antropologia i pedagogika auxiliarna)*⁹ napisał, że wychowanie jest pracą według

nadziei, a z nadzieją przychodzi miłość, buduje się wiara i kształtuje odpowiedni zmysł rzeczywistości.

Beata Szluz poddała dogłębnej analizie pojęcia pomocy i wsparcia społecznego. Zwróciła uwagę na nawiązanie relacji z człowiekiem, który potrzebuje pomocy, kompetentnej i troskliwej aktywności. Wsparcie społeczne określiła jako powszechnie oczekiwaną pomoc dostępną dla jednostki lub grupy w sytuacjach trudnych, stresowych, przełomowych, których sami nie są w stanie przezwyciężyć. Ukazała także rodzaje i funkcje, które owo wsparcie pełni¹⁰. Tekst jest szczególnie inspirujący, ponieważ autorka podjęła niełatwą próbę uporządkowania i rozstrzygnięcia wciąż istniejącego dylematu dotyczącego definiowania tych jakże zbliżonych znaczeniowo pojęć. Wątek charytatywnych działań pomocowych podjął Tadeusz Kamiński. Zauważył, że wolontariat jest pojmowany jako działanie dobrowolne, nieodpłatnie na rzecz ludzi potrzebujących, realizowane poza kręgiem przyjacielsko-rodzinnym. Jest niewątpliwie wcześniejszą formą pomocy, niż aktywność zawodowych służb społecznych. Wolontariusze mogą znacznie odciążyć pracowników etatowych, gdyż zwykle oni są bardzo zajęci pracą i nie mają tak wiele czasu dla podopiecznych, by móc

⁷ M. Cwynar, *Systemy wartości młodzieży na przełomie wieków*, [w:] *op. cit.*, s. 75-94.

⁸ A. Tokárová, *Potencjał ludzki a odkrywanie jego bogactwa*, [w:] *op. cit.*, s. 95-107.

⁹ J. Łach, *Tradycyjne i współczesne wizje człowieka a wychowanie jako pomoc człowiekowi (Antropologia i pedagogika auxiliarna)*, [w:] *op. cit.*, s. 108-122.

¹⁰ B. Szluz, *Wokół pojęcia pomocy i wsparcia społecznego*, [w:] *op. cit.*, s. 123-131.

porozmawiać z nimi, wysłuchać ich problemów, a nawet ich przytulić. Zarówno jedni, jak i drudzy są tak samo bardzo potrzebni, a ich życzliwa i wzajemna współpraca przynosi wiele dobrego podopiecznym¹¹. Irena Medňanská zwróciła uwagę czytelnika na to, że sztuka jest nieodłącznym elementem życia człowieka. Każdy rodzaj sztuki plastycznej, literackiej i muzycznej ma specyficzne środki wyrazu, którymi wywołuje u człowieka emocjonalne przeżycia. Zaprezentowała współczesne koncepcje wychowania człowieka dla sztuki i muzyki¹².

W rozdziale trzecim pt. *Koncepcje pomocy dziecku i rodzinie* ukazano różne sytuacje życiowe dzieci i młodzieży oraz formy wspomagania rodziny, zwrócono uwagę na pracę socjalną w środowisku rodzinnym, a także rolę instytucji i organizacji wspomagających rodzinę. Wiesława Walc poruszyła problematykę rodziny oraz jej roli w przezwyciężaniu trudności poszczególnych członków rodziny. Autorka podjęła próbę sformułowania odpowiedzi na pytania: gdzie w razie problemu ma się zgłosić rodzina?, gdzie ma szukać wsparcia?,

do jakiej instytucji ma się zwrócić o pomoc?¹³ Z kolei Anna Śniegulska zauważyła, że przemoc wobec dziecka w rodzinie najczęściej związana jest z różnymi formami patologii. Działania zapobiegawcze czy wspomagające muszą być kompleksowe. Wymagają one zorganizowania sieci instytucji, które udzielą profesjonalnej pomocy tym rodzinom¹⁴. Anna Sokołowska napisała, iż system oświaty w Polsce zapewnia możliwość: korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, także opiekę nad dziećmi niepełnosprawnymi, opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi, pomoc i opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej, wspomaganie przez szkołę rodzin w sytuacjach trudnych¹⁵. Elżbieta Dolata uświadomiła czytelnikowi, jak ważna jest opieka lekarska w szkole. Zwróciła uwagę na zagadnienie organizowania pomocy lekarskiej w szkołach galicyjskich na przełomie XIX i XX wieku. Ówczesni lekarze prowadzili akcję zapobiegania groźnym epi-

¹¹ T. Kamiński, *Wolontariat w pomocy społecznej: sprzymierzeniec czy konkurent?*, [w:] *op. cit.*, s. 132-142.

¹² I. Medňanská, *Poliestetyczne wychowanie i integracyjna pedagogika muzyczna – współczesne koncepcje wychowania człowieka dla sztuki i dla muzyki*, [w:] *op. cit.*, s. 143-156.

¹³ W. Walc, *Współczesna polska rodzina i jej miejsce w systemie opiekuńczo-wychowawczym*, [w:] *op. cit.*, s. 157-186.

¹⁴ A. Śniegulska, *Możliwości przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, [w:] *op. cit.*, s. 187-194.

¹⁵ A. Sokołowska, *Pomoc dziecku i rodzinie w systemie oświaty*, [w:] *op. cit.*, s. 195-201.

demiom, nieśli pomoc medyczną i fachową najbardziej potrzebującym uczniom. Walczyli o poprawę warunków sanitarnych w szkołach. Brali udział w wychowaniu zdrowotnym młodego pokolenia. Dzięki nim wzrosła świadomość społeczna w zakresie dbania o własne zdrowie, kondycję fizyczną i odpowiednie warunki życia. Pod wpływem wspólnej pracy lekarzy i pedagogów na początku XX wieku zmniejszyła się śmiertelność dzieci¹⁶. Autorka wspominała istotne osiągnięcia w tym zakresie, które mogą stać się pewnym wzorem do odbudowywania i organizowania na nowo pomocy lekarsko-higienicznej we współczesnej szkole.

W ostatnim rozdziale noszącym tytuł *Pomoc współczesnemu człowiekowi – perspektywa praktyczna* przedstawiono praktyczne doświadczenia w zakresie pracy z dzieckiem i rodziną. Zawarto w nim propozycje, które mogą wzbogacić wiedzę pracowników socjalnych, pedagogów, wychowawców i dostarczyć pomysłów dla skutecznych działań profilaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych. Alicja Ungeheuer-Gołąb zaprezentowała swoje dociekania na temat czytelnictwa dorosłych. Okazuje się, że dorośli często wracają do czytania literatury dla dzieci, gdyż pozwala ona na odczytanie wielu mądrości

¹⁶ E. Dolata, *Organizowanie pomocy lekarskiej w szkołach galicyjskich na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *op. cit.*, s. 202-216.

i ma działanie często oczyszczające, pozwala przyjrzeć się dziecku, które każdy dorosły nosi w sobie. Uczy ona jak na nowo „patrzyć, słuchać i dziwić się”¹⁷. Małgorzata Zaborniak-Sobczak zwróciła uwagę czytelnika na to, jak ważny w życiu współczesnego społeczeństwa jest język migowy. Pozwala on porozumieć się z osobą niesłyszącą¹⁸. Alicja Kubik zauważyła jak ważne jest nauczenie dziecka poprawnej wymowy. Sprawne posługiwanie się językiem to jeden z warunków aktywnego i twórczego uczestnictwa w życiu społeczeństwa¹⁹. Małgorzata Alberska skoncentrowała się na zagadnieniu pomocy dziecku z zaburzeniami w rozwoju i trudnościami w uczeniu się. Jej zdaniem istotą jest poznanie indywidualnego profilu rozwoju dziecka, zrozumienie jego funkcjonowania i zaakceptowanie go takim, jakie ono jest. Odpowiednio dobrane metody i techniki terapii, poświęcenie dostatecznej ilości czasu, zachęcenie do systematycznego realizowania obowiązków daje realne szanse na przezwycięzenie zaistniałych trudności. Autorka udzieliła praktycznej wskazówki:

¹⁷ A. Ungeheuer-Gołąb, *Lektura literatury dziecięcej jako sposób na egzystencjalne niepokoje*, [w:] *op. cit.*, s. 217-223.

¹⁸ M. Zaborniak-Sobczak, *Dwujęzyczność dziecka niesłyszącego – nowe spojrzenie na rolę języka migowego*, [w:] *op. cit.*, s. 224-238.

¹⁹ A. Kubik, *O wychowaniu językowym uczniów w młodszym wieku szkolnym*, [w:] *op. cit.*, s. 239-247.

zabawy i zajęcia organizujemy i dobieramy tak, aby dziecko chętnie w nich uczestniczyło i miało możliwość odniesienia sukcesu²⁰.

Książka jest bardzo interesującą lekturą. Napisana jest w sposób zrozumiały dla czytelnika. Pozycję wzbogacającą teksty autorów ze Słowacji; pozwalają one na szersze postrzeganie i rozumienie problemów jawiących się w obrębie poruszanej problematyki. Publikację można polecić przede wszystkim osobom profesjonalnie pracującym i współpracującym z rodziną – pe-

dagogom, pracownikom socjalnym, socjologom, psychologom, a także wychowawcom i studentom, którzy podejmują pierwsze działania na tym, jakże trudnym polu. Teksty niewątpliwie pobudzają czytelnika do myślenia i uczą pomocy drugiej osobie w trudnych sytuacjach.

Agnieszka Siuta

Z. Frączek, B. Szluz (red.), *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, s. 257.

²⁰ M. Alberska, *Pomoc dzieciom z zaburzeniami rozwoju i trudnościami w nauce*, [w:] *op. cit.*, s. 248-255.

Wiesława Walc, Beata Szluz, Izabela Marczykowska (red.), *Opieka i pomoc społeczna wobec wyzwań współczesności*

Transformacja polityczno-ekonomiczna, która dokonywała się w ostatnich kilkunastu latach w naszym kraju, miała niewątpliwy wpływ na jakość życia społeczeństwa. Oprócz wielu korzystnych zmian, takich jak: demokratyzacja, rozwój samorządności lokalnej czy też integracja ze strukturami Unii Europejskiej, pojawiły się, bądź znacznie nasiliły

negatywne, a nawet patologiczne zjawiska: bezrobocie, ubóstwo, przemoc w rodzinie, dysfunkcjonalność systemu wychowania, uzależnienia od alkoholu czy narkotyków. Przed systemem pomocy społecznej pojawiły się zatem nowe wyzwania, które stały się przedmiotem i treścią pracy zbiorowej pod redakcją Wiesławy Walc, Beaty Szluz oraz Izabeli Marczykowskiej, wydanej